

УДК 342.97:65.01

**Р.М. Скриньковський,**

кандидат економічних наук,  
доцент кафедри економіки підприємств та інформаційних технологій  
Львівського університету бізнесу та права

**Р.І. Крамар,**

кандидат юридичних наук, доцент,  
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін  
Львівського університету бізнесу та права

**Х.В. Машталір,**

кандидат юридичних наук,  
викладач кафедри судустрою, прокуратури та адвокатури  
Львівського університету бізнесу та права

## ДІАГНОСТИКА БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА В ПОЛІТИКО-ПРАВОВІЙ СФЕРІ

**Анотація.** У статті розкрито сутність поняття «діагностика безпеки підприємства в політико-правовій сфері», під яким доцільно розуміти процес ідентифікації, аналізу та оцінки рівня безпеки підприємства, тенденцій його зміни та становлення майбутніх перспектив внаслідок ґрунтовного дослідження основних аспектів політико-правового регулювання підприємства.

Розкрито ключові особливості безпеки підприємства. Визначено суб'єктів забезпечення безпеки діяльності підприємства. Встановлено, що держава відіграє важливу роль у забезпеченні безпеки діяльності підприємства. Проаналізовано можливі перешкоди, що чинять негативний вплив на безпеку діяльності підприємства. Представлено основні напрями державного регулювання безпеки підприємства. Зазначено недоліки сучасної законодавчої та нормативно-правової бази щодо правового регулювання безпеки підприємства.

**Ключові слова:** підприємство, нормативно-правова база регулювання безпеки підприємств, адміністративні бар'єри, діагностика.

**Постановка проблеми.** Сучасні умови розвитку ринкової економіки засвідчують появу все нових непередбачуваних загроз, що виникають на шляху розвитку вітчизняних підприємств. Важливу роль у таких умовах виконує держава, оскільки завдяки законодавчого та нормативно-правового регулювання виступає гарантом безпеки підприємств (суб'єктів господарювання). Однак, доцільно зауважити,

що не завжди умови, які створює держава з метою забезпечення безпеки підприємства є сприятливими. Це можна пояснити виявленням випадків протиріч, що зустрічаються в сучасній законодавчій та нормативно-правовій базі. З огляду на зазначене, актуальність теми наукової статті є незаперечна, а результати дослідження можуть мати неабияку наукову та практичну цінність.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Значний внесок у дослідження та вирішення проблем, пов'язаних із забезпеченням безпеки підприємства зробили такі вітчизняні вчені-економісти та вчені-юристи, як Р.О. Банк, Д.О. Беззубов, О.М. Громова, В.В. Добровольська, М.Г. Ісаков, О.В. Клим, Г.В. Козаченко, О.В. Сердюченко, Л.М. Худолій, Л.Г. Чистоклетов та ін.

**Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.** Результати аналізу літературних джерел [1–20] та діючої практики у цьому напрямі засвідчують, що не вирішеними залишаються питання щодо діагностики безпеки підприємства в політико-правовій сфері.

**Метою наукової роботи** є формування концептуальної бази діагностики безпеки підприємства в політико-правовій сфері на засадах дослідження юридичної теорії та діючої практики.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** За результатами аналізу наукових праць [1; 2] встановлено, що однією із ключових складових діагностики економічної безпеки підприємства, як часткової діагностичної цілі системи діагностики його діяльності, є політико-правова складова.

Варто зазначити, що рівень безпеки діяльності суб'єктів господарювання залежить від [3]: рівня виконання співробітниками своїх обов'язків; рівня дотримання норм чинного законодавства; рівня правопорядку у державі та регіоні, де функціонує суб'єкт господарювання; своєчасного реагування на загрози, що виникають на шляху розвитку суб'єкта господарювання (загрози щодо кадрового, матеріального, фінансового та інформаційного забезпечення).

В контексті цього, безпека діяльності підприємства — це тенденційно стійкий стан діяльності підприємства, що утворився незалежно від несприятливого впливу зовнішніх та внутрішніх загроз за рахунок забезпечення умов гарантування перспективного розвитку підприємства [4, с. 167].

Водночас правова безпека підприємства характеризує стан усунення загроз чи його відсутність щодо охорони прав та законних інтересів підприємства за рахунок сформованого комплексу норм чинного законодавства [5, с. 123].

Як зазначено у праці [4], категорії «безпека діяльності (функціонування) підприємства» та «економічна безпека підприємства» не слід отожднювати, оскільки, у першому випадку, об'єктом загроз виступають: діяльність підприємства, кадрові, матеріальні та інформаційні ресурси, а у другому — економічні загрози зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства. Враховуючи зазначене, категорія «економічна безпека підприємства» є складовою частиною категорії «безпека діяльності (функціонування) підприємства» [4, с. 166].

До ключових цілей безпеки діяльності підприємства слід відносити [3]: 1) забезпечення захисту фінансових ресурсів; 2) забезпечення захисту інтересів і прав підприємства; 3) збереження майна підприємства; 4) підвищення інтелектуального потенціалу підприємства; 5) підвищення рівня конкурентоспроможності підприємства та його продукції; 6) орієнтованість на лідерство та міжнародні стандарти; 7) забезпечення якісної інформаційної бази; 8) сприяння досягненню запланованих цілей підприємства тощо.

Підприємству, як суб'єкту господарського права, притаманні такі ознаки [6]: організаційно-правова форма; майнова відокремленість; легітимність діяльності; відповідальність за результати діяльності; самостійність у здійсненні діяльності.

Суб'єкти забезпечення безпеки діяльності підприємства поділяються на зовнішніх та внутрішніх. Так, до зовнішніх суб'єктів відносять органи законодавчої, виконавчої та судової влади, на яких покладено обов'язок гарантування безпеки за рахунок формування відповідної законодавчої та нормативно-правової основи функціонування та захисту діяльності усіх без винятку учасників підприємницьких відносин. Водночас, внутрішніми суб'єктами є працівники служби безпеки, що створена на підприємстві та працівники зовнішніх спеціалізованих фірм, що спеціалізуються на наданні послуг стосовно захисту підприємницької діяльності [3].

В ключі зазначеного, важливу роль у забезпеченні безпеки діяльності суб'єктів господарювання відіграє держава. Основою цих процесів є законодавче та нормативно-правове регулювання господарського та громадського правопорядку на суб'єктах господарювання незалежно від форми власності чи сфери господарювання [3].

Так, державне регулювання діяльності суб'єкта господарювання (підприємства) — це діяльність органів державної влади, спрямована на забезпечення рівноправ'я усіх суб'єктів господарювання відносно господарського порядку та захисту, яку здійснюють на основі використання різних законодавчо визначених засобів впливу [7].

Однак, доцільно зауважити, що не завжди органи державної влади в

зможі забезпечити безпеку діяльності суб'єктів господарювання. Існують випадки, у яких діяльність органів державної влади створює перешкоди на шляху розвитку суб'єктів господарювання, так звані адміністративні бар'єри, зокрема [8, с. 77-78]: 1) суттєві витрати суб'єктів господарювання на процедури, пов'язані із реєстрацією, отриманням ліцензій, патентів; 2) контроль та часті перевірки, здійснюванні контрольно-наглядовими інстанціями часто призводять до надання суб'єктам господарювання штучних пільгових умов чи до вчинення корупційних дій; 3) діяльність суб'єктів господарювання як природних монополістів часто перебуває поза контролем органів державної влади; 4) створення обмежень щодо руху товарів, капіталу і робочої сили регіональними органами влади призводить до зменшення масштабу ринку для вітчизняних виробників і тим самим — до підвищення рівня конкуренції; 5) непрозорість процедур, пов'язаних із виданням та застосуванням нормативно-правових актів, що контролюють і регулюють безпеку суб'єктів господарювання.

В юридичній практиці розрізняють ще такий вид регулювання діяльності суб'єктів господарювання як адміністративно-правове регулювання. Відтак, науковці-юристи Р.О. Банк і О.В. Сердюченко [8] зазначають, що адміністративно-правову систему безпеки підприємництва становлять органи публічної адміністрації та недержавні структури. Зазначені суб'єкти несуть значний вплив на процес забезпечення безпеки підприємництва в Україні за рахунок сформованого комплексу заходів економічного, фінансового, організаційного, техноло-

гічного та інформаційного характеру [8, с. 76].

Разом з тим, адміністративно-правове регулювання підприємництва є одним із підвидів державного регулювання та характеризує процес забезпечення безпеки підприємництва органами публічної адміністрації внаслідок застосування нормативно закріплених засобів і методів [8, с. 76-77].

Виділяють три групи відносин, які в Україні регулюють процес забезпечення безпеки підприємства з позиції норм адміністративного права та за участю органів публічної адміністрації [8, с. 77]: 1) відносини стосовно процедур легалізації (реєстрація суб'єкта господарювання, надання ліцензій, патентів, стандартизація і сертифікація діяльності), що повинні здійснюватися органами державної влади з максимальним рівнем правового забезпечення; 2) відносини щодо захисту прав суб'єктів господарювання (у ситуаціях регулювання цін та тарифів, порядку квотування, застосування лімітів та нормативів, регулювання антимонопольного становища); 3) відносини контролювання діяльності органів державної влади у сфері забезпечення правової безпеки підприємств (здійснення наглядів, перевірок, ревізій).

Серед напрямів законодавчого та нормативно-правового забезпечення державного регулювання безпеки суб'єктів господарювання (підприємств) виділяють такі основні [9, с. 76]: забезпечення легітимності здійснення діяльності підприємством; забезпечення захисту економічної конкуренції і зниження рівня монополізму; регулювання ринку фінансів; створення спеціальних економічних зон; формування та розвиток ринкової інфраструктури; формування відповід-

ної системи оподаткування підприємства; формування сприятливої інвестиційного клімату; регулювання науково-технічного та інноваційного процесів; надання державних гарантій, створення умов отримання іноземних кредитів.

Враховуючи зазначене вище, основою безпеки підприємства у сфері законності здійснення діяльності є такі законодавчі акти [10–17]:

– Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» від 15.05.2003 № 755-IV («Закон регулює відносини, що виникають у сфері державної реєстрації юридичних осіб, їхньої символіки (у випадках, передбачених законом), громадських формувань, що не мають статусу юридичної особи, та фізичних осіб-підприємців») [10];

– Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності» від 02.03.2015 № 222-VIII («Закон регулює суспільні відносини у сфері ліцензування видів господарської діяльності, визначає виключний перелік видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню, встановлює уніфікований порядок їх ліцензування, нагляд і контроль у сфері ліцензування, відповідальність за порушення законодавства у сфері ліцензування видів господарської діяльності») [11];

– Закон України «Про технічні регламенти та оцінку відповідності» від 15.01.2015 р. № 124-VIII («Закон визначає правові та організаційні засади розроблення, прийняття та застосування технічних регламентів і передбачених ними процедур оцінки відповідності, а також здійснення добровільної оцінки відповідності») [12];

— Закон України «Про захист економічної конкуренції» від 11.01.2001 р. № 2210-III («Закон визначає правові засади підтримки та захисту економічної конкуренції, обмеження монополізму в господарській діяльності і спрямований на забезпечення ефективного функціонування економіки України на основі розвитку конкурентних відносин») [13];

— Закон України «Про стандартизацію» від 05.06.2014 № 1315-VII («Закон установлює правові та організаційні засади стандартизації в Україні і спрямований на забезпечення формування та реалізації державної політики у відповідній сфері») [14];

— Закон України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» від 05.04.2007 № 877-V («Закон визначає правові та організаційні засади, основні принципи і порядок здійснення державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності, повноваження органів державного нагляду (контролю), їх посадових осіб і права, обов'язки та відповідальність суб'єктів господарювання під час здійснення державного нагляду (контролю)») [15];

— Закон України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» від 11.09.2003 № 1160-IV («Закон визначає правові та організаційні засади реалізації державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності») [16];

— Закон України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» від 06.09.2005 № 2806-IV («Закон визначає правові та організаційні засади функціонування дозвільної системи у сфері господарської діяльності і встановлює порядок діяльності

дозвільних органів, уповноважених видавати документи дозвільного характеру, та адміністраторів») [17].

Правові основи діяльності суб'єктів господарювання регулюються також Господарським кодексом України (далі — ГКУ), Цивільним кодексом України, Кодексом України про адміністративні правопорушення, Кодексом законів про працю України, Кримінальним кодексом України тощо.

Згідно п. 2. ст. 12 ГКУ «Засоби державного регулювання господарської діяльності» [18], держава здійснює регулювання діяльності суб'єктів господарювання на основі: державного замовлення; ліцензування діяльності, її патентування чи квотування; технічного регулювання; застосування нормативів і лімітів; регулювання цін та тарифів; надання пільг інвестиційного, податкового та інших видів спрямування; надання дотацій, компенсацій, субсидій чи цільових інновацій. Певні обмеження стосовно здійснення деяких видів підприємницької діяльності встановлюються також Конституцією України (п. 4. ст. 12 ГКУ) [18].

Що стосується нормативно-правових актів, то у науковій праці О.В. Клим [19] внаслідок узагальнення нормативно-правових актів, що регулюють підприємницьку діяльність, визначено такі групи норм за рівнем спрямованості [19]: 1) норми, що забезпечують регулювання підприємницької діяльності на основі конституційного права; норми, в основу яких закладено сприяти ефективному здійсненні підприємницької діяльності; 2) норми, основною метою яких є забезпечення захисту суб'єктів підприємницької діяльності; 3) норми, що забезпечують захист інтересів суспільства від неправомірності підпри-

емницької діяльності та її шкідливих наслідків.

Водночас проф. О.А. Кириченко [20] зазначає, що основними недоліками нормативно-правової бази регулювання безпеки підприємств України є [20, с. 32]: 1) недосконалість та неоднозначність норм чинного законодавства; 2) низький рівень дотримання вимог чинного законодавства; 3) часта суперечливість нормативних актів нижчого рівня нормативним актам вищого, що призводить до виникнення правового хаосу; 4) відсутність нормативно-правової бази регулювання діяльності структур безпеки підприємства, що забезпечила би досягнення успішного результату; 5) задоволення інтересів окремих суб'єктів чи структур за рахунок прийняття певних нормативно-правових актів внаслідок чого порушуються права інших суб'єктів чи структур; 6) велика кількість норм, що у деяких випадках має протилежне трактування згідно із потребами зацікавлених суб'єктів чи структур.

У ході проведеного дослідження встановлено, що діагностика безпеки підприємства в політико-правовій сфері — процес ідентифікації, аналізу та оцінки рівня безпеки підприємства, тенденцій його зміни та становлення майбутніх перспектив внаслідок

грунтового дослідження основних аспектів політико-правового регулювання підприємства.

**Висновки.** Враховуючи аналіз літературних джерел [1—20] та діючої практики за даною проблемою, можна зробити такі висновки: 1) рівень безпеки діяльності підприємств залежить не лише від факторів внутрішнього середовища, на нього впливають також фактори зовнішнього середовища, корегувати які підприємство не в силі; 2) забезпечувати правовий захист діяльності підприємства може спеціально сформований відділ безпеки на підприємства (у випадках, якщо він відсутній, підприємство може звертатись за послугами спеціалізованих фірм); 3) важливе значення у забезпеченні захисту безпеки діяльності підприємства відіграє держава в особі трьох органів влади (законодавчої, виконавчої та судової); 4) законодавча та нормативно-правова база України на сьогодні є основним джерелом регулювання діяльності підприємств.

*Перспективи подальших пошуків у даному науковому напрямку* полягають у формуванні системи цілей економічної діагностики діяльності підприємства з урахуванням часткової діагностичної цілі у сфері права — діагностики безпеки підприємства в політико-правовій сфері.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Худолій Л.М. Складові економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності / Л.М. Худолій // Ефективна економіка. — 2011. — № 1 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua>.
2. Скриньковський Р.М. Економічна безпека підприємства: сутність, класифікація та система діагностики / Р.М. Скриньковський // Глобальні та національні проблеми економіки: електронне наукове видання. — Миколаїв: Миколаївський нац. ун-т ім. В.О. Сухомлинського, 2015. — Вип. 3. — С. 414-418 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://global-national.in.ua>



3. Громова О.М. Правове забезпечення захисту економічної безпеки суб'єктів господарювання: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04 / Громова Ольга Миколаївна; Донецький юрид. ін-т. — Кривий Ріг, 2015. — 202 с.
4. Чистоклетов Л.Г. Безпека діяльності суб'єктів господарювання як об'єкт адміністративно-правового забезпечення / Л.Г. Чистоклетов // Юридичний науковий електронний журнал. — 2015. — № 5. — С. 163-168.
5. Беззубов Д.О. Правова безпека підприємства в Україні (господарсько-правовий аспект) / Д.О. Беззубов // Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. — 2015. — № 3 (36). — С. 119-124.
6. Ісаков М.Г. Правовий статус підприємства як суб'єкта господарювання: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.04 «Господарське право, господарсько-процесуальне право» / М.Г. Ісаков. — Донецьк, 2006. — 17 с.
7. Добровольська В.В. Правові засади державного регулювання підприємницької діяльності в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.04 «Господарське право, господарсько-процесуальне право» / В.В. Добровольська. — Донецьк, 2007. — 17 с.
8. Банк Р.О. Сучасна парадигма безпеки підприємництва: адміністративно-правовий аспект / Р.О. Банк, О.В. Сердюченко // Адміністративне право і процес. — № 1 (11). — С. 73-79.
9. Козаченко Г.В. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення : монографія / Г.В. Козаченко, В.П. Пономарьов, О.М. Ляшенко. — Київ: Лібра, 2003. — 280 с.
10. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань : Закон України від 15.05.2003 р. № 755-IV // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 31-32. — Ст. 263.
11. Про ліцензування видів господарської діяльності : Закон України від 02.03.2015 р. № 222-VIII // Відомості Верховної Ради України. — 2015. — № 23. — Ст. 158.
12. Про технічні регламенти та оцінку відповідності : Закон України від 15.01.2015 р. № 124-VIII // Відомості Верховної Ради України. — 2015. — № 14. — Ст. 96.
13. Про захист економічної конкуренції : Закон України від 11.01.2001 р. № 2210-III // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 12. — Ст. 64.
14. Про стандартизацію : Закон України від 05.06.2014 р. № 1315-VII // Відомості Верховної Ради України. — 2014. — № 31. — Ст. 1058.
15. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності : Закон України від 05.04.2007 № 877-V // Відомості Верховної Ради України. — 2007. — № 29. — Ст. 389.
16. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності : Закон України від 11.09.2003 № 1160-IV // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 9. — Ст. 79.
17. Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності : Закон України від 06.09.2005 № 2806-IV // Відомості Верховної Ради України. — 2005. — № 48. — Ст. 483.
18. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 436-IV // Відомості Верховної Ради України . — 2003. — № 18, № 19-20, № 21-22. — Ст. 144.
19. Клим О.В. Адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / О.В. Клим. — Київ, 2009. — 20 с.
20. Кириченко О.А. Нормативно-правове регулювання системи економічної безпеки підприємства / О.А. Кириченко, О.Л. Коробчинський // Інвестиції: практика та досвід. — 2009. — № 12. — С. 31-34.

**Скрынковский Р.Н., Крамар Р.И., Машталир Х.В.**

**Диагностика безопасности предприятия в политико-правовой сфере.**

**Аннотация.** В статье раскрыта сущность понятия «диагностика безопасности предприятия в политико-правовой сфере», под которым целесообразно понимать процесс идентификации, анализа и оценки уровня безопасности предприятия, тенденций его изменения и становления будущих перспектив в результате основательного исследования основных аспектов политико-правового регулирования предприятия.

Раскрыты ключевые особенности безопасности предприятия. Определены субъекты обеспечения безопасности деятельности предприятия. Установлено, что государство играет важную роль в обеспечении безопасности деятельности предприятия. Проанализированы возможные препятствия, которые оказывают негативное влияние на безопасность деятельности предприятия. Представлены основные направления государственного регулирования безопасности предприятия. Выделены недостатки современной законодательной и нормативно-правовой базы по правовому регулированию безопасности предприятия.

**Ключевые слова:** предприятие, нормативно-правовая база регулирования безопасности предприятий, административные барьеры, диагностика.

**R. Skrynkovskyy, R. Kramar, Kh. Mashtalir**

**Diagnostics of enterprise security in the political and legal sphere.**

**Summary.** The article reveals the essence of the concept «diagnostics of enterprise security in the political and legal sphere», which should be understood as the process of identification, analysis and level assessment of enterprise security, the tendency of change and incipience of future prospects as a result of thorough research basic aspects of political and legal enterprise regulation.

The key characteristics of enterprise security have been revealed. The subjects of activities enterprise security provision are identified. It has been determined that the state has an important role to play in provision of security activities enterprise. We analyzed probable obstacles that have a negative impact on activities enterprise security. The principal directions of government enterprise security regulation are submitted. The shortcomings of modern legal and regulatory framework of enterprise security regulation are described.

**Keywords:** enterprise, regulatory framework of enterprises security regulation, administrative barriers, diagnostics.

